

בס"ד. שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר, ה'תשכ"ד.
בלתי מוגה

א. עניני הגאולה העתידה — יכולים ללמדם מהגאולה דיציאת מצרים, שבה נרמזו, כי:

כל הגלויות נקראו על שם גלות מצרים¹, ומזה מובן שגם כל הגאולות נקראים על שם הגאולה ממצרים, ועאכו"כ הגאולה העתידה, שתהי' דומה לגאולת מצרים יותר משאר הגאולות, כי, בשאר הגאולות — מגלות בבל, מדי ופרס, יון וכו' — הרי גם לאחרי הגאולה נשארו חלק מבנ"י בגלות, משא"כ בגאולת מצרים נגאלו כל בנ"י, ואף א' מבנ"י לא נשאר בגלות, וכן בגאולה העתידה יצאו כל בנ"י מהגלות, שהרי אז יתבטל כל ענין הגלות, ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר²: "השי"ת האָט אָנגעצונדן די גלות ווענט" (השי"ת הבעיר את כתלי הגלות), ובמילא לא יישאר אף א' מבנ"י בגלות³.

וזהו הטעם שדוקא בנוגע לגאולה העתידה אמרו רז"ל⁴ "גואל ראשון הוא גואל אחרון" (ולא מצינו דוגמתו בשאר הגאולות), כי דוקא הגאולה העתידה היא בדומה לגאולת מצרים.

ומכל זה מובן, שכל הענינים שהיו בגאולת מצרים יהיו גם בגאולה העתידה.

ב. בין הענינים שהיו בגאולת מצרים ישנו גם הענין שבו פותחת פרשתנו — "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי גו' ובשביעית יצא לחפשי חנם":

על מצוה זו נצטוו בנ"י עוד בהיותם במצרים⁵, וענין זה נקבע בתור תנאי על יציאת מצרים, שדוקא ע"י קיום מצוה זו יהי' המשך הגאולה — שזהו תוכן התוכחה של ירמיהו הנביא (בנוגע לחורבן ביהמ"ק)⁶, שכיון שבנ"י לא שמרו על מצוה זו כדבעי ("ותשיבו איש את עבדו ואיש

תו"א פרשתנו עה, ב.
5) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה. וראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר תשי"ז ס"ו ואילך (תו"מ ח"ט ע' 83 ואילך). וש"נ. 6) ירמ' לד, יג ואילך (הפסרת פ' משפטים).

1) ב"ר פט"ז, ד. ויק"ר פ"ג, ה.
2) אג"ק שלו ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום גיוס" בתחלתו).
3) ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וראה גם לעיל ע' 98. וש"נ.
4) ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט.
5) שער הפסוקים ויחי מט, יו"ד.

את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם, ותכבשו אותם להיות לכם לעבדים ולשפחות"), הנה עי"ז נעשה נתינת מקום לביטול הגאולה.

ומזה מובן גם בנוגע לגאולה העתידה, שהיא בדומה להגאולה דיציאת מצרים (כנ"ל) — שע"י קיום המצוה "ובשביעית יצא לחפשי חנם" (ברוחניות), תבוא הגאולה העתידה, כדלקמן.

ג. ע"פ הביאור בענין זה (שיתבאר לקמן) — יתורצו גם כמה ענינים מוקשים בפרשת עבד עברי:

(א) המצוה הראשונה שבה נצטוו ישראל בהמשך ומיד לאחר מתן-תורה (כמארז"ל⁸ "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני") היא — "כי תקנה עבד עברי גו". ואינו מובן⁹: מדוע נצטוו ישראל לכל לראש על דיני עבד עברי?

ובפרט שכל המציאות ד"כי תקנה עבד עברי" תלוי"כ בכו"כ דינים שקדמו למאורע זה — שהרי פרשה זו קאי בעבד שמכרוהו בית-דין בגניבתו¹⁰, והיינו, שתחלה גנב, ואח"כ תפסוהו והביאוהו בפני ב"ד, וב"ד חייבוהו בדין (בתשלומי כפל), ואח"כ התברר שאין לו במה לשלם, וחזרו והביאוהו בפני ב"ד, וב"ד מכרוהו לעבד; ורק לאחר שאירעו כל מאורעות אלו — אזי "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם". וא"כ, אין מקום לפתוח בדין זה.

והגע עצמך:

דין תשלומי גניבה — נאמר רק בהמשך הפרשה¹¹; דין מכירת גנב שאין לו במה לשלם — נאמר גם הוא בהמשך הפרשה¹²; ודין קבלת עדות ע"י ב"ד — שזהו הדבר הראשון לפי סדר המאורעות (שהרי רק לאחר קבלת עדות וכו' פוסקים ב"ד את דינו) — נאמר רק לקראת סוף התורה שבכתב, בספר משנה תורה¹³;

ודוקא הדין שאסור להשתעבד בעבד עברי יותר משש שנים, הוא הדין הראשון שנכתב בתורה!?

(ב) בסוף פרשת עבד עברי¹⁴ נאמר: "ואם אמור יאמר העבד גו' לא אצא חפשי גו' ורצע אדוניו את אזנו גו'", ואמרו רז"ל¹⁵: "אוזן ששמעה

(7) שם, טז.
 (8) מכילתא ופרש"י ריש פרשתנו.
 (9) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר תשכ"א ס"ח (תו"מ ח"ל ע' 112). וש"נ.
 (10) מכילתא ופרש"י עה"פ.
 (11) כא, לו; כב, ג.
 (12) כב, ב.
 (13) פ' שופטים יט, טו.
 (14) פרשתנו כא, ה-ו.
 (15) קידושין כב, ב. וש"נ.

קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים¹⁶, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו — ירצע".
ולכאורה אינו מובן¹⁷:

הרי כל עבירה שאדם עובר היא היפך מה ששמע על הר סיני, וא"כ הי' צריך לרצוע על כל העבירות שבתורה, ובפרט — על עשרת הדברות, ולכל לראש — על הדברות ד"אנכי" ו"לא יהי' לך"¹⁸, ש"מפי הגבורה שמענום"¹⁹; ובפועל, הנה על כל העבירות שבתורה — אפילו על עבודה זרה שהיא היפך הדברות ד"אנכי" ו"לא יהי' לך" — אין רציעה; ודוקא העובר על "כי לי בני ישראל עבדים" — נרצע!

— אמנם בירושלמי²⁰ מצינו שהענין ד"עבדי הם ולא עבדים לעבדים" קשור גם עם האיסור ד"לא יהי' לך אלקים אחרים גו'"; אבל עדיין אינו מובן: איך יתכן שהעובר על האיסור ד"לא יהי' לך אלקים אחרים" עצמו — אינו נרצע, ואילו זה ש"הלך וקנה אדון לעצמו" — שאינו אלא הסתעפות מהענין ד"לא יהי' לך" — נרצע?!

ג) כיון שבעבד שמכרוהו ביתדין הכתוב מדבר — כיצד שייך לומר שעבר על "כי לי בני ישראל עבדים" בכך ש"קנה אדון לעצמו", הרי אין לו ברירה, כיון שהמכירה היא ע"י ב"ד, וע"פ דיני התורה, שהרי גם הדין ד"נמכר בגניבתו"²¹ ניתן על הר סיני, וא"כ, לא שייך לומר שענין זה הוא היפך (ח"ו) מה ששמע על הר סיני?!

ד. והביאור בזה — ובהקדמה:

יסוד כל העבודה הוא קבלת עול מלכות שמים. וכפי שמבאר רבנו הזקן באריכות בתניא²¹, שקבלת עול היא "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה".

וענין זה קודם לכל שאר הענינים והדברות שניתנו במתן תורה, אפילו קודם הענין ד"אנכי הוי' אלקיך" כפי שהוא בתור מצוה. וכפי שמבאר הצמח-צדק בארוכה בספר המצוות שלו²², שהמצוה ד"אנכי הוי' אלקיך" (שנמנית במנין המצוות) היא בנוגע לפרטי הענינים כו', אבל כללות הענין ד"אנכי הוי' אלקיך" קודם לכל המצוות. וכדאיתא

(20) קידושין פ"א סה"ב.

(21) רפמ"א.

(22) מצות האמנת אלקות פ"א ואילך.

(דרמ"צ מד, ב ואילך).

(16) בהר כה, נה.

(17) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 90 ואילך.

(18) יתרו כ, ב"ג.

(19) מכות כד, רע"א. וש"נ.

במכילתא²³: "קבלו מלכותי, ואח"כ אגזור עליכם גזירות". וכמוכן גם בפשטות, שלא שייך כל ענין הציוויים וקיומם כל זמן שאינו מקבל עליו את עול המצוה.

וכיון שקבלת עול מלכות שמים הוא היסוד לכל התורה כולה, הרי מובן, שענין זה צריך לבוא ע"י בחירה חפשית דוקא.

וענין זה התאפשר רק לאחר מתן-תורה:

בשעת מתן-תורה — שאז הי' גילוי אלקות במוחש, כמ"ש²⁴ "אתה הראת לדעת גו'", "הראת ממש בראי' חושיית" (כמ"ש בתניא²⁵), ובאופן שהדיבור הי' יוצא מכל ארבע רוחות העולם²⁶ — לא היתה אפשרות כלל להעדר הקבלת-עול; ורק "במשוך היובל"²⁷, כשנסתלקה השכינה — נעשית נתינת מקום לפריקת עול מלכות שמים, ואזי יכולה להיות העבודה דקבלת-עול בבחירה חפשית.

ואף שגם עתה, לאחר מ"ת, נמצא הקב"ה בכל מקום, שהרי "לית אתר פנוי מיני"²⁸ — הרי אין זה נראה לעיני בשר, ולכן יש נתינת מקום לפריקת עול כו'.

ה. והנה, הענין דפריקת עול שבא בסיבת ההעלם והסתר, כיון שאין רואים בעיני בשר ש"לית אתר פנוי מיני" — משתקף בענין הגניבה:

החילוק בין גנב לגזלן הוא — שגזלן גוזל בפני הבעלים, ואילו הגנב — בשעה שבעל-הבית (הבשר-ודם) נמצא, ה"ה מתיירא לגעת בחפץ, ולכן גונב רק כאשר בעה"ב לא נמצא. ואף שישנו הבעה"ב האמיתי, שנמצא בכל מקום ו"לית אתר פנוי מיני" — הנה ענין זה לא נרגש אצלו, מצד ההסתר שאין זה נראה לעיני בשר, ולכן פורק מעליו עול מלכות שמים.

ובפרט זה גרוע הגנב מהגזלן — להיותו "כגונב דעת העליונה"²⁹, בה בשעה שנוהר מבני אדם, ומטעם זה "החמירה תורה בגנב (לשלם כפל כו') יותר מבגזלן", כדאיתא בגמרא³⁰.

28) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב,

ב). הובא בתניא שעהיה"א פ"ד.

29) ראה מכילתא פרשתנו כב, ג. וראה

ב"ר פכ"ב, יג. ועוד.

30) ב"ק עט, ב.

23) יתרו כ, ג.

24) ואתחנן ד, לה.

25) פל"ו (מו, א).

26) ראה נחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה,

ט. תקו"ז תכ"ב (סד, ב). תניא שם.

27) יתרו יט, יג.

וכיון שכל העונשים שלמעלה הם "מדה כנגד מדה"³¹, גילה הקב"ה בתורתו שהעונש על גניבה הוא — "ונמכר בגניבתו": מפני שפרק מעליו עול מלכות שמים — "כי לי בני ישראל עבדים", לכן מטילים עליו עולו של בשר ודם — "עבד לעבדים".

ולכן הפרשה הראשונה שלאחר מ"ת היא "ואלה המשפטים גו' כי תקנה עבד עברי", שהו"ע אזהרת העונש על מעשה גניבה, כי: בשעת מ"ת, כשראו אלקות במוחש — לא הי' צורך להזהיר מפני ענין הגניבה; ורק לאחר מ"ת, מצד ההעלם והסתר כו' — מזהירה התורה ומלמדת מהו העונש על ענין הגניבה, כדי למנוע מלכתחילה את ענין הגניבה, ולפעול את הענין דקבלת עול מלכות שמים, שזהו יסוד כל התורה.

ו. והנה, כיון שהתורה היא תורת חסד, הרי גם העונשים שבתורה, ענינם האמיתי הוא — חסד, והיינו, שתכלית כל העונשים היא בשביל הגילוי כו'³².

וכפי שנזכר במאמר³³ הפירוש של אדמו"ר האמצעי³⁴ בפסוק³⁵ "ואציעה שאול הנך", שגם ב"ש"אול" — "הנך", כיון שזהו הכנה להגילוי שלאח"כ כו'.

וכן הוא בנוגע לעונש "ונמכר בגניבתו", שמטילים על הגנב עולו של בשר ודם, ותמורת הענין ד"כי לי בני ישראל עבדים" נעשה "עבד לעבדים" — שאין זה הסתר אמיתי ח"ו, אלא תכלית ההסתר היא בשביל הגילוי.

וזהו מ"ש "ובשביעית יצא לחפשי חנם": ע"י העונש וההסתר ד"שש שנים יעבוד" — מסתלק פגם חטא הגניבה כו', ועי"ז — "ובשביעית יצא לחפשי חנם".

אמנם, לפעמים ישנו מצב שתופסים את ההסתר לעיקר, ושוכחים אודות כוונת ההסתר, שתכליתו היא בשביל הגילוי.

וכפירוש החסידות³⁶ על הפסוק³⁷ "ואנכי הסתר אסתיר גו'" — ב' פעמים הסתר: ישנו ההסתר שנעשה מלמעלה, שאינו הסתר אמיתי ח"ו, ואדרבה — ע"י הסתר זה באים לידי גילוי נעלה יותר; ולפעמים ישנו

(34) אמ"ב שער הציצית פכ"ב-ג.

(35) תהלים קלט, ח.

(36) ראה כתר שם טוב בהוספות סמ"ב.

וש"נ.

(37) וילך לא, יח.

(31) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב

ואילך.

(32) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 71 ואילך. וש"נ.

(33) ד"ה באתי לגני דמוצאי ש"ק פ'

בשלה פ"ה (לעיל ע' 22 ואילך).

מצב של הסתר כפול — שההסתר גופא (כלומר: כוונת ההסתר) הוא בהסתר, דהיינו שהאדם שוכח שכוונת ההסתר היא בשביל הגילוי, ומחשיב את ההסתר עצמו לעיקר.

ואז יכול להיות מעמד ומצב, שבסוף שש שנים, כשמגיע הזמן ד"ובשביעית", והתורה מודיעה לו שנסתיים כבר זמן ההסתר והעונש, וביכלתו לצאת לחפשי — אומר הוא: "אהבתי את אדוני גר' לא אצא חפשי".

ועל זה אומרים, שזהו ההיפך מ"אוזן ששמעה על הר סיני כו", היפך הענין דמ"ת:

ההסתר שבנתינת התורה דוקא במקום ש"יצר הרע יש ביניכם כו" 38 — כוונתו בשביל הגילוי, בכדי שיוכל להיות ענין הבחירה, ולכן הוצרך להיות סילוק השכינה "במשוך היובל". ועד"ו בנוגע להסתר "ונמכר בגניבתו" — שתכליתו היא בשביל הגילוי.

אמנם, ענין זה יש לו מקום רק במשך שש השנים שכנגד ששת ימי החול, שעליהם נאמר "שש שנים יעבוד";

אבל כשמגיע הזמן ד"בשביעית", שכנגד יום השבת — שאז מתבטל ההסתר שמלמעלה, וניתנת האפשרות שיוכל לחזור ולהיות הגילוי כפי שהי' בשעת מ"ת, קודם "במשוך היובל" (ששייך גם לשבת, כמארז"ל³⁹ "דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה"), ואעפ"כ טוען "אהבתי את אדוני גר", היינו, שרצונו בענין ההסתר — הרי זה היפך הכוונה דמ"ת.

ז. עפ"ז יובן גם הטעם לרציעת האוזן דוקא, מצד התביעה "אוזן ששמעה על הר סיני כו":

במ"ת הי' לא רק ענין השמיעה, אלא גם ענין הראי', כמ"ש⁴⁰ "וכל העם רואים את הקולות". וכיון שראי' מגעת בעומק יותר משמיעה, כידוע⁴¹, הרי לכאורה יש כנגדו תביעה גדולה יותר — שעשה היפך מה שראה על הר סיני?

והביאור בזה — שכל התביעה היא שגם במעמד ומצב של הסתר, צריך להיות הגילוי, כנ"ל. ולכן: ענין הראי' — אי אפשר לתבוע ממנו לאחרי מ"ת, "במשוך היובל"; אבל תובעים ממנו שיהי' אצלו ענין השמיעה עכ"פ.

(40) יתרו כ, טו.

(41) ראה תר"מ סה"מ אדר ע' לו. וש"נ.

(38) שבת פט, רע"א.

(39) שם פו, ב.

ועד"ז בנוגע לכללות זמן הגלות (שהוא בדוגמת הענין ד"ונמכר בגניבתו") — שאמנם לא שייך ענין הראי, כמ"ש⁴² "אותותינו לא ראינו", אבל אעפ"כ תובעים שיהי' עכ"פ ענין השמיעה וההשגה, וההשגה צריכה לפעול שלא להתחשב בהעלמות והסתרים בנוגע לעניני תורה ומצוות.

ח. ההוראה מהאמור בעבודתנו:

כיון שבירידת הנשמה למטה לעוה"ז להתלבש בגוף, נמצאת היא בהעלם והסתר של העולם, במשך "שית אלפי שנין ("שש שנים") דהוי עלמא"⁴³, עולם מלשון העלם⁴⁴, ובפרט בהעלם והסתר דזמן הגלות, ומה גם שזהו העלם והסתר ע"פ תורה, שהרי התורה עצמה פוסקת ש"אין סומכין על הנס"⁴⁵, אלא כל הענינים צריכים להיעשות בלבושי הטבע כו' — הרי יכולים לחשוב שזהו הסתר אמיתי ח"ו.

ועל זה באה ההוראה — שצריך לידע, שכאשר מדובר אודות ענינים השייכים ל"ובשביעית" — כמו יום השבת, וכן יו"ט שנקרא שבת⁴⁶, ועד"ז כללות התומ"צ — הנה על זה אין העלם והסתר כלל. וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁷: "רק גופותינו ניתנו בגלות ובשעבוד מלכיות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלכיות".

ואין זה ענין הדורש עבודה מיוחדת, אלא "יצא לחפשי חנם", "חנם בלא מצוות"⁴⁸, כלומר, שאפילו מי שנמצא במעמד ומצב ד"חנם בלא מצוות", הנה גם לגביו אין העלמות והסתרים בענינים הנוגעים ל"ובשביעית" — עניני תומ"צ.

ט. וזהו הביאור שדין עבד עברי הי' הכנה ליציאת מצרים (נוסף על ההסבר הפשוט, שעיי"ז שבנ"י קבלו על עצמם להוציא את עבדיהם לחרות, זכו אף הם לצאת לחרות משעבוד פרעה) — כי:

כוונת יציאת מצרים היתה בשביל מ"ת, שיסודה הוא קבלת עול (כנ"ל ס"ד), שזהו היפך הענין ד"אהבתי את אדוני גו' לא אצא חפשי" (כנ"ל ס"ו).

וכיון שהגאולה העתידה דומה לגאולה דיציאת מצרים — תבוא גם הגאולה העתידה ע"י שמירת דיני עבד עברי:

46) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תפח. וש"נ.

47) סה"ש תרפ"ז ריש ע' 170. וש"נ.

48) תו"א פרשתנו עו, א — ע"פ ל' חז"ל (ספרי ופרש"י בהעלותך יא, ה).

42) תהלים עד, ט.

43) ר"ה לא, א. וש"נ.

44) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

45) ראה פסחים סד, ב.

כאשר גם בזמן הגלות ההנהגה היא באופן ד'ובשביעית יצא לחפשי גו", שיודעים שכל ההעלמות והסתרים שבגלות אינם נוגעים להענין ד"שביעית", תורה ומצוות (כמבואר בכ"מ⁴⁹ בענין "טועמי' חיים זכו"⁵⁰, שגם עתה צריכה להיות ההנהגה מעין אלף השביעי) — הרי זה פועל ביטול העלם והסתור הגלות, והיינו שיוצאים מהענין ד"שש שנים יעבוד" — "שית אלפי שנין דהוי עלמא", ובאים להגילוי ד"ובשביעית יצא לחפשי" — אלף השביעי, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁵¹ (באופן נעלה יותר גם מהעלי' ד"ילכו מחיל אל חיל"⁵²)⁵³, שהוא "חנם בלא מצוות", כמארז"⁵⁴ "מצוות בטלות לעתיד לבוא", בגאולה השלימה, בקרוב ממש.

* * *

י. נתבאר מאמר הזהר בפ' בהר⁵⁵, "עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא, וע"ד פטורין⁵⁶ מן המצוות" (דלכאורה אינו מוכן⁵⁷: הרי עבד עברי חייב בכל המצוות⁵⁸) — בהקדם ביאור המשך דברי הזהר, שמביא רבנו הזקן בתניא פמ"א, "כהאי תורא דיהבין עלי' עול בקדמיתא בגין לאפקא מיני' טב לעלמא . . ה"נ אצטריך לבר נש לקבלא עלי' עול מלכות שמים בקדמיתא . . ואי האי לא אשתכח גבי' לא שריא בי' קדושה", שע"פ משל זה מבואר חידושו של רבינו הזקן, שענין היראה מוכרח לא רק בשביל "סור מרע", אלא גם בשביל "עשה טוב" ("בגין לאפקא מיני' טב לעלמא"), שלכן "לא די לעורר האהבה לבדה (שהיא השרש⁵⁹) לועשה טוב". וכיון שאצל עבד, שיש לו עול בו"ד, לא יכול להיות עול מלכות שמים בשלימות⁶⁰, לכן פטור מ"מצוות" — לשון ציווי. והקשר

57) ראה גם תו"מ חכ"ג ס"ע 156. וש"נ.
58) ומה שמותר בשפחה כנענית — הרי זה נכלל בענין העבדות שלו, ש"עובד בין ביום ובין בלילה" (קידושין טו, א), אבל אין זה ענין של היפק ופטור מן המצוות ח"ו.
59) וענין זה הוא (בעיקר) בנוגע לענין החיות בקיום המצוות, כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מורה"ב) נ"ע (קונטרס העבודה פ"ב ע' 15)) מ"ש בתניא (פ"ד) "כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' כו", שהכוונה בזה היא שיש לו חיות בקיום המצוות.
60) וכידוע המשל מאדם שעומד לפני מלך בו"ד ובשעת מעשה מתירא מאיזה שר,

49) ראה לקו"ש ח"כ ריש ע' 173. וש"נ.
50) נוסח תפלת מוסף לש"ק.
51) תמיד בסופה.
52) תהלים פד, ח.
53) ראה המשך תרס"ו ע' יב. ועוד.
54) נדה סא, ב.
55) ח"ג קה, א.
56) והרי משמעות הלשון הוא — שמלכתחילה ובעצם אינו מחוייב, ולא רק פטור מצד אונס, כדברי המפרשים בכוונת הזוהר, שכיון שרשות רבו עליו, אונס הוא ואינו יכול לקיים את המצוות (ראה זכר יהוסף לחגיגה ד, סע"א).

לפרשת בהר⁶¹ — שגם ההתעסקות בפרנסה ע"פ טבע בשש שנים היא מפני שאדנותו של הקב"ה אינה בגילוי (ואעפ"כ, אין זה הסתר אמיתי, כנ"ל בארוכה) — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁶² בלקו"ש ח"ז ע' 179 ואילך.

* * *

יא. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה זה יתנו גו'.

* * *

יב. יום⁶³ השבת — "מיני' מתברכין כולהו יומין"⁶⁴, ובפרט הענינים השייכים למוצאי שבת, שהרי מוצאי שבת שייך ליום השבת. וכמדובר בהתוועדות דיום ההילולא⁶⁵, שמטעם זה נקרא בשם "מוצאי שבת", וכלשון רבנו הזקן בשולחנו⁶⁶: "ללוות את השבת. . כדרך שמלוין את המלך", או כלשון המורגל: "מלוה מלכה".

ולהעיר, שביום השבת ישנם שני הענינים: "מלך" ו"מלכה". ולכן מצינו בנוגע ליום השבת שני הלשונות: "הוא" ו"היא"⁶⁷, וגם בנוסח התפלה בשבת אומרים הן הלשון "בה"⁶⁸ והן הלשון "בו"⁶⁹.

וביאור החילוק בין שני הענינים — "מלך" ו"מלכה":

ענינו של מלך הוא — הנהגת המלוכה, כמ"ש⁷⁰ "מלך במשפט

הדמיון ד"שש שנים גו"י שבעבד עברי ל"שש שנים גו"י שבשביעית.

62) בשילוב שיחות ש"פ בהו"ב תשכ"ד, ש"פ בהר תשכ"ה, וש"פ עקב תשכ"ח.

63) בשיחות דלקמן חסרים כמה פרטים (המו"ל).

64) זח"ב סג, ב. פח, א.

65) שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבת בתחלתה (לעיל ע' 32).

66) או"ח ס"ש ס"ב.

67) תשא לא, יג"ז. אמור כג, ג. — לכאורה הכוונה לכתוב ("הוא") וקרי ("היא"). וראה גם התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 431 הערה 4.

68) נוסח תפלת ערבית.

69) נוסח תפלת שחרית ומוסף.

70) משלי כט, ד.

שמזה מוכח שחסר אצלו ביראת המלך, כי, אילו היתה אצלו יראת המלך בשלימות, לא הי' שייך שבאותה שעה יורגש אצלו יראה מפני שר. וכמרומו גם בנגלה דתורה (ככל הענינים שבפנימיות התורה) — שמצינו שאורי' החתי נחשב למורד במלכות, לפי שקרא ליואב בתואר של כבוד ("אדוני יואב") במעמדו של דוד המלך (שבת נו, א). והיינו, שאף שיואב הי' שר גדול יותר, וע"פ תורה הי' אורי' מחוייב לכבדו (ועד שישנם "שופטים ושוטרים" שכל תפקידם הוא להבטיח שישמעו לדברי השרים), מ"מ, במעמדו של דוד המלך נחשבה נתינת הכבוד ליואב כמרידה במלכות.

61) דלכאורה, הרי זה שייך לפרשת משפטים, שבה נתבאר דיני עבד עברי; ואילו בפרשת בהר הרי זה רק בדרך אגב — מצד

יעמיד ארץ". וענין זה שייך דוקא למלך ולא למלכה, עד שישנו שקו"ט בהלכה אם אפשר שתהי' מלכה בישראל⁷¹.

אמנם, גדלות המלך באה ע"י המלכה דוקא, כמארז"ל⁷² "מלכא בלא מטרוניתא לאו הוא מלכא ולא הוא גדול". כלומר: אצל המלכה לא צריך להיות ענין הנהגת המלוכה כו', ואדרבה — "כל כבודה בת מלך פנימה"⁷³; ודוקא ע"י ההנהגה ד"כל כבודה גו'", הרי היא פועלת את גדלות ושלמות המלך.

וכן הוא בענין השבת — שבחי' מלך שבשבת באה לאחרי בחי' מלכה שבשבת:

בחי' מלכה — היא בחי' המלכות, שיורדת בששת ימי החול לברור בירורים, ובעלייתה בליל שבת נקראת בשם מלכה; ולאחרי כן, ביום השבת — באה בחי' מלך שבשבת, בחי' "שבת מקדשא וקיימא"⁷⁴, שלמעלה מענין הבירורים⁷⁵.

והיינו, שההתחלה דיום השבת היא מבחי' הבירורים, שזהו שנקרא "יום השביעי", להיותו מקבל מבחי' הבירורים דששת ימי החול, ועל בחינה זו אמרו רז"ל⁷⁶ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", דהיינו שהאכילה היא לפי ערך הטרחא; ועי"ז בא אח"כ לבחינה נעלית יותר — שנעשה (לא בחי' שביעי ומקבל, אלא) בחי' ראש ומקור כל הברכות, שזהו ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", והו"ע "שבת מקדשא וקיימא" שלמעלה מכפי ערך העבודה.

[ובדוגמת ענין החינוך שהרב מלמד את תלמידו, שהתכלית בזה היא — לא רק שהתלמיד ידע מה שרבו מלמדו, אלא שלאחר זמן לא יצטרך עוד להרב, אלא יוכל ללמוד בעצמו⁷⁷].

וב' בחינות אלו הם בהתאם לב' המדריגות במנוחה — מנוחה שלאחרי היגיעה (ולכן היא לפי אופן היגיעה והטרחא), ומנוחה בעצם.

יג. וכשם שישנם ב' בחינות הנ"ל בענין המלוכה דשבת — כן הוא גם בכל עניני מינוי בישראל:

לכל לראש — ישנם הענינים שנותן לו הממנה (שהרי יהודי אינו

71) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ה.
 72) מנ"ח מצוה תצו. שו"ת אבני נזר יו"ד ששי"ב אות עד.
 73) זח"ג ה, א.
 74) ביצה יז, א.
 75) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 18 ואילך.
 76) ע"ז ג, סע"א.
 77) ראה תר"מ ח"ד ע' 91 וש"נ.
 78) תהלים מה, יד.

נוטל מעצמו, אלא נותנים לו וממנים אותו), ולאח"ז ישנם הענינים שצריך להגיע אליהם בכח עצמו, שהם למעלה מהענינים שהממנה נתן לו בגילוי.

והענין בזה — שלאמיתו של דבר בא הכל מהקב"ה, כמארו"ל⁷⁸ "אפילו ריש גרותא מן שמיא מנו לי", והממנה אינו אלא שליח, ולכן, ע"י שליחותו — שע"ז מתגלה המינוי שמלמעלה — יכול הממונה להגיע לאח"ז למדריגה נעלית יותר ממה שנתן לו הממנה, כי לאמיתו של דבר זהו גם רצונו האמיתי של הממנה⁷⁹.

ובפרט כאשר מדובר אודות גבאי צדקה, שכל ענין הצדקה הוא להסיר את הגבלות העולם,

— כמובן מסיפור חז"ל⁸⁰ ששאלו אצל רבי עקיבא, שכיון שהקב"ה גזר שפלוני יהי' עני, איך אפשר להתערב בזה ("מישן זיך אין בעה"ב'שקייט") ולתת לו צדקה, והשיב, ע"פ משל מהחילוק בין עבד מלך לבן מלך כו', שמזה מובן שכל ענין הצדקה הוא להסיר את הגבלות העולם —

הרי בודאי מוכרח הדבר שגבאי צדקה לא יתחשב במדידות והגבלות המוטלות עליו מצד זה שמינה אותו — כי, באופן כזה, לא יסיר את הגבלות העולם; העני יישאר בעניו, ורק יתוספו לו פרוטות אחדות... והרי הכוונה היא ליתן לעני לא רק "די מחסורו"⁸¹ (שבזה נכלל "אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו"⁸²), אלא גם "לעשרו"⁸² (שהרי כאשר הנתנה היא בבת אחת, אפשר ליתן לעני מקופת הצדקה עד לאופן ד"לעשרו"⁸³), ולכן, אין לו להתחשב בהגבלות אלו, אלא מיד כשנמסר לרשותו סכום לחלק לצדקה כו' — עליו לתת בלי הגבלות. וכאמור לעיל — לאמיתו של דבר זהו גם רצונו האמיתי של הממנה⁸⁴.

יד. וכן הוא בכל הענינים שבקדושה, שצריכים להיות בלי הגבלות, ובפרט בנוגע למצות הצדקה (ש"בכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצוה סתם", כדאיתא בתניא⁸⁵), שצריכה להיות בלי מדידה והגבלה.

(83) ראה משנה סוף פאה. תושו"ע יו"ד ר"ס רנג.

(84) יש לציין, שבעת ההתוועדות ה' נוכח

הר"ר אברהם יפה הממונה על קרן שחילקה

סכומים גדולים של צדקה (המו"ק).

(85) פל"ז (מח, ב).

(78) ברכות נח, סע"א. וש"נ.

(79) חסר קצת (המו"ק).

(80) ב"ב יו"ד, א.

(81) פ' ראה טו, ח.

(82) כתובות סז, ב. ספרי ופרש"י עה"פ.

וכפי שמצינו בנדבת המשכן (שעל זה מדובר בפרשה שעומדים לקרוא עתה) — שכשהוצרך להתקיים הענין ד'ושכנתי בתוכם'⁸⁶, הרי זה נפעל עי"ז שנדבות המשכן היו ללא הגבלות.

ובזה יובן מה שמספרת התורה שגם הנשים השתתפו בתרומת המשכן כמו האנשים, כמ"ש⁸⁷ "ויבואו האנשים על הנשים" — דלכאורה אינו מובן⁸⁸: הרי הדין הוא שאין מקבלין מן הנשים אלא דבר מועט⁸⁹, וכיון שהנשים שבאותו הדור היו צדקניות (עד שבזכותן נגאלו אבותינו ממצרים⁹⁰), איך השתתפו בתרומת המשכן כמו האנשים? — אך הענין הוא, שכאשר יש צורך לפעול את השראת השכינה בעולם, "ושכנתי בתוכם", אין בזה מדידות והגבלות כלל.

ואז, הנה לא זו בלבד שנדבתן של הנשים למשכן לא פעלה פירוד ביניהן לבעליהן, אלא אדרבה — המשכן הוסיף בשלום שביניהם, ועד שע"י "העפר אשר יהי' בקרקע המשכן"⁹¹ נפעל ענין השלום אפילו בין אשה שאינה כשרה כו' לבעלה, שאף היא נעשית "אשה כשרה (ש)עושה רצון בעלה"⁹².

טו. וכשם שצדקה בגשמיות צריכה להיות בלי הגבלות, כן הוא גם בנוגע לצדקה ברוחניות, שצריכה להיות בלי גבול, ודוקא עי"ז פועלים את הענין ד'ושכנתי בתוכם'.

וזוהו כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה — שנותנים להמקבל (לא רק את עניני תורה שבערכו, גליא תורה כו', אלא גם) רזין דאורייתא, וגם ענינים אלו מפיצים עד ל"חוצה".

וענין זה שייך במיוחד למוצאי שבת זה — שבו נשלמת שנה של לימוד התניא ע"י ה"רדיו"⁹³, ומתחילה בעז"ה שנה חדשה בעבודה זו של מסירת והפצת דבר הוי' אשר גילה ע"י עבדיו הנביאים ורבותינו הקדושים.

* * *

טז. עומדים עתה לקרוא בפרשת תרומה, שבה מדובר אודות נדבת המשכן.

ונוסף לזה, הנה יום הש"ק זה הוא שבת מברכים חודש אדר, שהוא

90 סוטה יא, ב.

91 נשא ה, יז.

92 תדבאר פ"ט. רמ"א אה"ע סו"ס סט.

93 ראה גם תו"מ הל"ח ע' 211. וש"נ.

86 תרומה כה, ח.

87 ויקהל לה, כב.

88 ראה גם ספורנו עה"פ.

89 טושו"ע יו"ד סרמ"ח ס"ה.

בדוגמת ראש חודש אדר [שהרי המנהג לברך את החודש בשבת שלפני ר"ח הוא בדוגמת⁹⁴ ההכרזה "מקודש מקודש" שהיו ב"ד מכריזין בר"ח⁹⁵, אלא כיון שבאמצע השבוע אי אפשר לכנס את העם שבשדות, לכן מברכים את החודש בשבת שלפניו⁹⁶, ונמצא ששבת מברכים הוא בדוגמת ר"ח], והרי "באחד באדר משמיעין על השקלים"⁹⁷ (בדוגמת ענין נדבת המשכן).

יז. בפרשת תרומה נזכר ג' פעמים לשון "תרומה", כנגד ג' תרומות: תרומת האדנים, תרומת המשכן ותרומת המזבח⁹⁸.

ודוגמתם בכל ענין של צדקה (הן צדקה עבור יחיד, הן צדקה עבור רבים, והן צדקה עבור מוסד וכיו"ב) — שיש בו שלשה ענינים:

לכל לראש — יש צורך להניח את היסוד, שהו"ע תרומת האדנים, שהם יסוד המשכן. ובענין זה נוגע בעיקר התחלת הפעולה ("דער ערשטער שטופ"), כיון שבאופן שבו מתחילים את הענין, כך מתנהל הענין כולו ("ווי מען שטעלט אָוועק — אַזוי גייט דאָס").

לאחרי כן, יש להעמיד את מקבל הצדקה (היחיד או המוסד) על רגליו, לבנותו ולחזקו, שהו"ע תרומת המשכן (בשביל בנין המשכן).

ולאחרי כן, יש להבטיח שהמוסד יתנהל כדבעי וימלא את תפקידו, שהו"ע תרומת המזבח, שהרי תכלית המשכן הו"ע הקרבנות (כמבואר בהמשך ההילולא⁹⁹). והיינו, שגם לאחרי שמעמידים את מקבל הצדקה על רגליו, הנה מזמן לזמן יש צורך לסייע לו, החל מעצם העובדה שמרגיש שמתעניינים בו מזמן לזמן כו', כמארז"ל¹⁰⁰ "או חברותא או כו'", שהיא עצמה מהוה סיוע גדול.

וזוהי ההוראה מג' התרומות שבפרשתנו בנוגע לכל דור ודור — שלא כטעות העולם שדי בהשתתפות בא' מג' התרומות, אלא יש צורך להשתתף בכל ג' התרומות. והיינו, שכדי שיקויים הענין ד'ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד ואחד"¹⁰¹ — צריך כל אחד ואחד להשתתף בכל ג' התרומות לצדקה.

98 (ירושלמי שקלים פ"א ה"א. הובא בפרש"י תרומה כה, ב.
99 המשך באתי לגני תשי" פ"ב ואילך (סה"מ תשי" ע' 112 ואילך).
100 תענית כג, א.
101 ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

94 ראה שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר תשכ"א סט"ו (ת"מ ח"ל ריש ע' 119). וש"נ.
95 ר"ה כד, א (במשנה).
96 ראה אנציק' תלמודית ערך ברכת החודש בתחלתו (כרך ד ע' תנא). וש"נ.
97 משנה ריש שקלים.

ובפרט כשמדובר בנתינת צדקה לבית הכנסת ובית המדרש, שהוא דוגמת משכן ומקדש — שהרי במשכן ובביהמ"ק היו שני הענינים תפלה (ביהמ"ס) ותורה (ביהמ"ד): תפלה — כמ"ש¹⁰² "והתפללו אליך דרך ארצם", והיינו, שהתפלה צריכה לעבור דרך קדש הקדשים, כמבואר בשו"ע¹⁰³, ובארוכה בשו"ע אדה"ז¹⁰³; ותורה — שהרי בקדש הקדשים עמד הארון כו'. וזהו ג"כ הטעם שלשכת הגזית (תורה) היתה סמוך למזבח¹⁰⁴ (עבודה, תפלה).

יח. ובפרטיות יותר:

בנוגע לג' תרומות הנ"ל, הנה תרומת המשכן, נכתבה בתורה בפירושו, ואילו תרומת האדנים ותרומת המזבח, באה רק ברמז. וכן הוא גם במוחש — שהקמת המוסד בפועל (תרומת המשכן), ניכרת ובפרסום כו', משא"כ התחלת הפעולה לייסוד המוסד (תרומת האדנים) — אינה ניכרת ואינה בפרסום, ועד"ז הסיוע שמסייעים למוסד לאח"ז (תרומת המזבח) אינו ניכר (כמו בתרומת המזבח, שלאחרי הקרבת הקרבן שוב לא הי' ניכר).

ובהתאם לכך, הנה ישנם שנותנים דוקא במקום שיש בו פרסום כו'. ועל זה היא ההוראה — שצריך להשתתף בכל ג' התרומות, ואדרבה כו'.

יש להשתתף בכל התרומות, הן בגשמיות והן ברוחניות, ולהתנהג באופן ד"כל נדיב לבו¹⁰⁵ — נדיב בממונו, בגופו ובנפשו (דהיינו בתורתו), ובאופן של נדיבות — בלי הגבלות.

ולא זו בלבד שע"ז לא יגרע אצלו ח"ו מאומה, אלא אדרבה — דוקא ע"י הנדיבות יתוסף לו עוד יותר.

וכפי שמצינו בענין הנדיבות בנפשו (בתורתו) — שע"י הנדיבות נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה¹⁰⁶, ועד"ז בנוגע לנדיבות בממונו — הרי הובטחנו¹⁰⁷ "עשר בשביל שתתעשר", דהיינו שע"י נתינת כסף וזהב לצדקה, ניתוסף גם אצל הנותן עצמו כסף וזהב כו'.

(102) מלכים-א ח, מח. (103) או"ח רסצ"ד. (104) ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. מכילתא ס"פ יתרו. פרש"י ריש פרשתנו. (105) ויקהל לה, ה. (106) תו"א בראשית בתחלתו (א, ב). (107) שבת קיט, א. וש"נ.